

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ БОГОСЛОВСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Офіцинський Р. А.

ВСТУП

Національно-патріотичне виховання лежить в основі державної політики з утвердження української національної та громадянської ідентичності. Мовиться про важливу складову національної безпеки України, пов'язану з формуванням оборонної свідомості на засадах суспільно-державних цінностей, соціальної відповідальності, дієвого патріотизму – захисту національних інтересів, державної незалежності та територіальної цілісності України.

Національно-патріотичне виховання охоплює всі суспільні сфери, зокрема, освіти і науки, культури і мистецтва, туризму і спорту, охорони довкілля, безпеки й оборони України, зв'язків із закордонними українцями. У цьому переконують офіційні документи і найновіші дослідження з означеної проблематики¹.

Принагідно варто пояснити, що під громадянською ідентичністю розуміють стійке усвідомлення політико-правового зв'язку зі своєю державою, народом і громадянським суспільством. А під національною – стійке усвідомлення належності до своєї нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, духовно-культурними цінностями (мовою, традиціями).

Так само доречно наголосити, що серед важливих завдань національно-патріотичного виховання в сучасних умовах російсько-української війни є турбота про етнічну, культурну, мовну і релігійну самобутність корінних народів і національних меншин, а також усунення впливу Росії як держави-агресора і держави-окупанта в інформаційній, освітній, культурній сферах України.

Відзначене вище слід неодмінно взяти до уваги за наріжні підвалини, коли йдеться про особливості національно-патріотичного виховання в системі освіти України загалом і богословської зокрема. При цьому цілком логічним бачиться застосування в тематичних

¹ Див.: Утвердження української національної та громадянської ідентичності / Інститут проблем виховання Національної академії наук України. Київ, 2024. 232 с.

дослідженнях науково-пізнавальних категорій загального, особливого й одиничного. Власне, на них і робиться наголос у конкретному випадку.

Метою пропонованого розділу є з'ясування особливостей формування національної та громадянської ідентичності як стратегічного напрямку освітньої політики України на визначеній джерельній базі, що стосується підготовки майбутніх богословів. Основний акцент зроблено на підходах, завданнях і заходах національно-патріотичного спрямування, що притаманні освітньому процесу Київської православної богословської академії². Чому саме її взято для прикладу?

Це заклад вищої освіти Православної Церкви України, що відповідно до ліцензії Міністерства освіти і науки України і сертифікатів про акредитацію Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти готує фахівців за спеціальністю «Богослів'я» на бакалаврському і магістерському рівнях, а також в аспірантурі та докторантурі. Тобто мовиться про спеціалізований заклад, на прикладі якого якнайкраще можна простежити певні тенденції, що загалом властиві всій системі богословської освіти України, хоча мають, безумовно, свої локальні вияви.

Київська православна богословська академія щороку випускає близько шести десятків богословів. Так, у 2024 році її дипломи отримав 61 фахівець: 36 бакалаврів, 21 магістр, 4 випускники регентського відділення. Загалом у цій академії в березні 2025 року налічувалося 350 здобувачів освіти денної та заочної форми навчання. Зокрема, на бакалавраті навчався 271 студент, у магістратурі – 59, а в аспірантурі – 20 здобувачів наукового ступеня доктора філософії³. Простіше кажучи, йдеться про своєрідну соціологічну вибірку, придатну для верифікованих узагальнень, згідно з темою нашого дослідження.

1. Засади національно-патріотичного виховання

Як чітко визначено в чинному законодавстві України, утвердження національної та громадянської ідентичності базується на таких суспільно-державних цінностях, як соборність, самобутність, воля, гідність⁴. Соборність – єдність усіх частин України, усіх її громадян незалежно від національності та віросповідання. Самобутність – національна ідентичність, яка визначається історією, культурою,

² Київська православна богословська академія: офіційний сайт. URL: <https://kpba.edu.ua/>

³ Київська православна богословська академія в Єдиній державній електронній базі з питань освіти. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/2718/>

⁴ Див.: Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 11 грудня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

традиціями і мовою. Воля – здатність досягти значимої мети, підкріплена героїкою боротьби за незалежність. Гідність – відстоювання своїх духовно-моральних і державницьких позицій.

Підкреслимо, що національно-патріотичне виховання стосується громадян України і закордонних українців усіх вікових груп. А здійснюється шляхом проведення виховних і просвітницьких заходів, у тому числі через удосконалення навичок критичного мислення (медіаграмотності). В основі національно-патріотичного виховання в усій системі освіти України, зокрема й у галузі богословської, лежать загальнопедагогічні принципи, насамперед – гуманізму, врахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас відображають його специфіку питомо власні засади⁵. При цьому виділяються сім принципів:

- національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості;
- самоактивності й саморегуляції, що виробляє громадянську позицію особистості;
- полікультурності, що інтегрує українську культуру в світовий простір;
- культуровідповідності, що формує особистість на основі морально-етичного досвіду людства;
- соціальної відповідності, що узгоджує зміст і методи національно-патріотичного виховання з реальною ситуацією;
- історичної та соціальної пам'яті, що спрямований на збереження спадщини українців у реконструйованих і осучаснених формах;
- міжпоколінної наступності, що обумовлює передачу нащадкам досягнень.

Ключовими індикаторами ефективності національно-патріотичного виховання визначено загалом 22 показники⁶. Зокрема, йдеться про збільшення числа тих, які, по-перше, пишуться українським походженням і громадянством, по-друге, володіють українською мовою, по-третє, беруть участь у голосуванні під час виборів, по-четверте, готові захищати незалежність та територіальну цілісність України зі зброєю в руках. Одночасно беруться до уваги показники щодо числа емігрантів з України чи подорожувальників Україною з пізнавально-рекреаційною метою. І так далі.

⁵ Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 6 червня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

⁶ Там само.

З огляду на щойно зауважені універсальні підходи погляньмо на структуру і зміст освітньої програми підготовки бакалаврів за спеціальністю «041 – богослів'я», що втілюється Київською православною богословською академією. Сертифікат про акредитацію цієї програми видало Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти терміном до 1 липня 2026 року⁷.

Згідно з концептуальними основами вказаної програми, її випускники можуть працевлаштуватися в організаціях, установах, закладах, об'єднаннях громадян, незалежно від форм власності та підпорядкування. При цьому вони здатні вести навчально-виховну, просвітницьку, соціально-практичну, експертно-консультативну, представницько-посередницьку та організаційно-управлінську діяльність. Отже, так само вони можуть професійно себе проявити і в сфері національно-патріотичного виховання без яких-небудь обмежень. Посутньо богослови є, власне кажучи, водночас і фахівцями з національно-патріотичного виховання.

У тому переконують, приміром, обов'язкові компоненти освітньої програми, що закладені в структурно-логічній схемі підготовки бакалаврів із богослів'я. Так, українську мову (за професійним спрямуванням) майбутні богослови вивчають у першому і другому семестрах, історію України і українську культуру – в першому семестрі, а історію Української Православної Церкви – ще триваліше – упродовж третього–восьмого семестрів.

Причому на опанування лише цих курсів виділяється значний обсяг навчального навантаження: на українську мову (за професійним спрямуванням) – 60 годин, або 2 кредити Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи; на історію України і української культури – теж 60 годин, або 2 кредити; на історію Української Православної Церкви – 270 годин, або 9 кредитів.

Безумовно, формування професійних компетентностей у сфері національно-патріотичного виховання не вичерпується винятково вказаними навчальними предметами. Адже ведеться мова про багатогранний освітній процес. Бо національно-патріотичне виховання має свою специфіку і власну структуру⁸. Воно складається з трьох особливих частин: громадянсько-патріотичної, військово-патріотичної та духовно-моральної, що тісно переплетені між собою.

Громадянсько-патріотичне виховання пов'язане з усвідомленням власної відповідальності за розвиток успішної країни. Завдяки

⁷ Київська православна богословська академія: офіційний сайт. URL: <https://kpba.edu.ua/>. Див. заставку «Освіта».

⁸ Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Див. статті 1 та 9.

військово-патріотичному вихованню формується оборонна свідомість і готовність до національного спротиву. А духовно-моральне виховання спрямоване на розвиток особи на основі суспільно-державних (національних) цінностей.

Громадянсько-патріотичне виховання здійснюється за багатьма напрямками, зокрема, шляхом утвердження в суспільстві патріотичної свідомості, популяризації історії України, збереження культурної спадщини, сприйняття державної мови як атрибута національної ідентичності. До пріоритетів у військово-патріотичному вихованні належать популяризація військової служби, розвиток військово-прикладного і службово-прикладного спорту, технічної творчості та інновацій, обов'язкове викладання предмета «Захист України» при здобутті профільної середньої освіти. У духовно-моральному вихованні важливим є поширення україномовної культури і сімейних цінностей, запобігання корупції, дбайливе ставлення до довкілля та природних ресурсів держави, вшанування захисників України.

У національно-патріотичному вихованні задіяні різноманітні заклади, в тому числі освітні, мистецькі, молодіжні. Їхніми засновниками можуть бути як органи місцевого самоврядування, так і юридичні особи приватного права, за винятком тих, які пов'язані з державою-окупантом Російською Федерацією – інвестиціями, реєстрацією, власністю. Такі заклади наділені певними правами. Наприклад, можуть обладнати навчальні кабінети, стрілецькі тири, навчальні місця для занять з вогневої підготовки, кімнати для зберігання навчальної зброї, смуги перешкод, стройові майданчики, місця для метання макетів ручних гранат, навчально-тренувальні комплекси.

Зрозуміло, що коли комплексно йдеться про національно-патріотичне виховання в системі богословської освіти, то акцентується на його духовно-моральній складовій. Тож у відповідних цілях найбільшу вагу серед навчальних об'єктів має академічний храм. У Київській православної богословської академії такий храм названо на честь святого апостола та євангеліста Івана Богослова⁹. Наразі це пам'ятка архітектури національного значення, позаяк є найстаршою з уцілілих будівель Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря. По суті, мова йде про трапезну церкву, яку звели в 1713–1715 роках у стилі українського бароко.

У радянську пору в цьому храмі розмістили їдальню та спортивну залу, а релігійний живопис забілили. З відновленням незалежної держави Україна і до відбудови Михайлівського Золотоверхого собору, храм Івана Богослова став одним із перших у Києві, де богослужіння

⁹ Київська православна богословська академія. URL: <https://kpba.edu.ua/>. Див. заставку «Академія».

велося українською мовою. З відкриттям у 1992 році Київської духовної академії та семінарії церква Івана Богослова стає академічним храмом. Тут студенти проходять богослужбову і проповідницьку практику, а богослужіння звершуються щоденно.

2. Утвердження національної та громадянської ідентичності

У сучасній Україні актуальним залишається подолання постколоніальних і посттоталітарних деструкцій. Натомість пропагуються досягнення українців світового рівня в освіті, науці, мистецтві, спорті, бізнесі. На це націлює чинна «Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності»¹⁰. У ній окремо відзначено вплив війни Росії проти України, облудність ідеологічної концепції «русского міра».

Водночас нині відчувається брак фахових кадрів з утвердження української національної та громадянської ідентичності, надто серед населення, яке проживало на тимчасово окупованій території України. Адже там агресор цілеспрямовано втілює лінгво-, етно- та культуроцид. Так само недостатнім є рівень медіаграмотності (медіакультури) українців у пору, коли стрімко розвиваються цифрові технології та ведуться глобальні дезінформаційні кампанії.

У зв'язку з відзначенням Україна визначила в національно-патріотичому вихованні чотири розлогі стратегічні цілі та їхні результативні показники, що впливають на всю систему освіти, у тому числі й богословську.

По-перше, утверджується національна і громадянська ідентичність на основі суспільно-державних цінностей України, оборонної свідомості, громадянської стійкості, соціальної активності та відповідальності. Відповідними заходами щороку охоплюється велике коло осіб. Зокрема, проводиться Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»), виконуються програми «Інструктор з надання догоспітальної допомоги» і «Перший на місці подій» (домедична допомога в невідкладних станах) тощо.

По-друге, бажаним є цільове партнерство виконавчої влади, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, міжнародних організацій, представників бізнесу і різних конфесій. Для того утворені координаційні ради з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при місцевих органах влади.

¹⁰ Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року. Постанова Кабінету міністрів України від 15 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>

По-третє, розвивається система підготовки фахівців такого профілю. Засвідчує це поява «Порядку підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»¹¹. Такі освітні програми є сертифікатними, їхній обсяг становить не менше ніж два кредити Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. Типова освітня програма підвищення кваліфікації таких фахівців передбачає чотири напрями: національно-патріотичне і військово-патріотичне виховання, громадянська освіта і робота з населенням, яке проживало на тимчасово окупованих територіях¹². Для богословів у цьому поле діяльності є доволі широким.

По-четверте, створюється необхідна інфраструктура. Вже наявні відповідні підрозділи виконавчої влади, ухвалені методичні рекомендації з організації центрів національно-патріотичного виховання і моніторингу їхньої діяльності¹³. Тож потреба у підготовлених фахівцях є значною.

Утвердження національної та громадянської ідентичності в системі богословської освіти, тісно пов'язане з багатьма видами суспільної активності – просвітницькою, науковою, волонтерською тощо. Зазвичай на цій ділянці чималий обсяг необхідної праці виконують окремі структурні підрозділи й керівні органи студентського самоврядування. Як-от: Інститут церкви і суспільства Київської православної богословської академії видає науково-публіцистичний журнал «Церква і суспільство», готує та поширює відеоматеріали історико-просвітницького характеру¹⁴.

Тим часом студентська рада Київської православної богословської академії систематично проводить низку виховних, наукових і

¹¹ Порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Постанова Кабінету міністрів України від 14 листопада 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1196-2023-%D0%BF#Text>

¹² Типова освітня програма підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 14 березня 2024 р. URL: <https://mms.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitnoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-fakhivtsiv-u-sferi-utverdzhennia-ukrainskoi-natsionalnoi-ta-hromadianskoi-identychnosti>

¹³ Методичні рекомендації щодо організації діяльності центрів національно-патріотичного виховання. Наказ Міністерства освіти і науки України від 7 лютого 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0141729-24#Text>; Порядок здійснення моніторингу діяльності закладів сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 19 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0167-24#n4>

¹⁴ Київська православна богословська академія. URL: <https://kpba.edu.ua/>. Див. заставку «Наука».

спортивних заходів. Ідеться про традиційні щорічні творчі вечори з нагоди Шевченківських днів, спортивні турніри з настільного тенісу, великодні подарунки і грошову допомогу для захисників України, постійні волонтерські місії та подібне¹⁵. Наприклад, завдяки проєкту «Публічний лекторій» в названій академії та за її межами періодично проводяться зустрічі студентів із провідними українськими науковцями, письменниками, журналістами, митцями.

До того ж, у структурі богословського факультету Київської православної богословської академії ефективно діє інспекція з виховної роботи¹⁶. Причому щотижня відбуваються засідання інспекторської ради за участі кураторів студентських груп. Річ у тому, що у вільний від аудиторних занять час майбутні богослови відвідують столичні музеї та театри, культурно-дозвільні акції. А все це вимагає певних організаційних зусиль і координації.

3. Історико-меморіальна політика

Цілком логічним є важливе питання про те, як саме у майбутніх богословів України формуються ціннісні орієнтири і громадянська самосвідомість? Передовсім на героїчних прикладах творення власної держави, починаючи від княжої доби. Мова йде про звияту козаків, січових стрільців, воїнів українських армій 1917–1921 років, учасників антибільшовицьких повстань, карпатських січовиків, бійців Української повстанської армії, а також невідьників, нескорених ГУЛАГом, і дисидентів.

Усе це деталізовано в «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України»¹⁷. У ній по-особливому так само акцентується на мужності учасників Помаранчевої революції та Революції гідності, Героїв Небесної Сотні, захисників України під час антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Криму, відтак і повномасштабної війни Росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року і триває досі.

Привертається увага принагідно й до історичних обставин переривання державності в країнах, які нині є потужними

¹⁵ Київська православна богословська академія. URL: <https://kpba.edu.ua/>. Див. заставку «Освіта».

¹⁶ Звіт ректора Київської православної богословської академії про навчальну, методичну, наукову, організаційну та іншу діяльність у 2023–2024 навчальному році. URL: https://kpba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/08/zvit_rectora_kpba_2023_2024.pdf

¹⁷ Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 6 червня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

європейськими націями. Важливого значення надається українській політичній культурі в часи Речі Посполитої та монархії Габсбургів. Переосмислюється роль Кримського Ханату як держави кримсько-татарського народу, включно з протистояннями і співпрацею. Це все відбито в нових виданнях підручників. Їхній навчальний матеріал спрямовується на формування української національної та громадянської ідентичності в усіх закладах освіти, а богословської поготів.

Принагідно ще раз наголосимо, що національно-патріотичне виховання в Україні не веде до культурного імперіалізму – сприйняття світу очима лише власної культури – української. Мова йде про гармонійне єднання різних етнічних і релігійних груп, які живуть в Україні, довкола української ідеї державності та громадянства без дискримінації.

Ось чому пріоритетними є дослідницький та просвітницький напрямки. Адже відновлюється історична пам'ять про тривалі державницькі традиції України, включно з минулим Русі, Великого князівства Литовського, Війська Запорізького, Гетьманщини і так далі. Отож постійно розширюється фактографічна база через публікації розсекречених архівних документів. У той же час ведеться активна протидія фальсифікаторам минулого України та її сьогодення.

У тому переконають чисельні акції повсюдно в Україні – фотовиставки, музейні експозиції, дискусії, круглі столи, теле- і радіопрограми тощо. Осібно можна вести мову про виробництво кіно- і відеофільмів, тематичні видання науково-популярної, наукової, художньої літератури. Для того залучаються відомі вчені, діячі освіти, культури, релігії, ветерани війни, активісти громадських організацій. Це закономірно. Адже національно-патріотичне виховання служить запобіжником денационалізації чи втрати державної незалежності.

Важливість наведеного вище підтвердимо й кількома показовими локальними фактами з виховної роботи в Київській православній богословській академії¹⁸. Так, її хор 19 жовтня 2023 року взяв участь у прем'єрі опери Михайла Вериківського «Вій» у Національній музичній академії імені Петра Чайковського. Символічно, що ця театральна постановка відбулася саме на великій сцені імені Василя Сліпака (1974–2016) – оперного співака, Героя України, воїна-добровольця, котрий віддав своє життя, захищаючи рідну землю від російського ворога. Він загинув у бою поблизу селища Луганське Донецької області 29 червня 2016 року.

¹⁸ Річний звіт про діяльність Київської православної богословської академії у 2023–2024 навчальному році. URL: https://kpba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/08/zvit_kpba_2023_2024.pdf

У цій академії 15 лютого 2024 року відбувся показ документальної стрічки «Крим. Окупація» – про військових, які не зрадили Україні. Відрадно, що вказаний фільм представила його авторка й режисерка Наталя Гейман – студентка бакалаврату Київської православної богословської академії.

А наступного дня, 16 лютого 2024 року, тут вшанували Ігоря Козловського (1954–2023), українського релігієзнавця, в'язня російського окупаційного режиму, який сімсот днів провів у полоні «Донецької народної республіки», пережив численні допити, тортури й знущання, проте залишився вірним своїй державі Україні.

Також не випадково зарубіжні делегації, котрі відвідують Київську православну богословську академію, традиційно за неписаним правилом вшановують пам'ять загиблих за Україну в російсько-українській війні біля Стіни пам'яті Михайлівського Золотоверхого монастиря. Одночасно вони відвідують виставку знищеної російської військової техніки на Михайлівській площі та виставку «Майдан. Народження мрії. Перший бій» в Національному центрі ділового та культурного співробітництва «Український дім», що знаходяться неподалік цієї академії.

4. Календар національно-патріотичного виховання

Як уже наголошувалося, заходи з національно-патріотичного виховання в системі освіти України є різноманітними. При цьому вони включають утілення проєктів місцевого, всеукраїнського і міжнародного рівнів. Зокрема, йдеться про відвідування пам'яток історії та музеїв, екологічні акції, екскурсії, подорожі, походи, поширення знань про видатних особистостей, зустрічі із захисниками України. Доволі частими є виховні акції за участі волонтерів й учасників війни чи майстер-класи з виготовлення сувенірів для воїнів.

Також у закладах освіти постійно втілюються адаптовані версії таких загальнодержавних проєктів, як «Рідний край, де ми живемо, Україною зовемо», «Я і моя родина – казковий дивосвіт» (літературно-музичні композиції за творами українських письменників і композиторів) чи «Моя маленька батьківщина» (художні виставки). Уже роками проводяться всеукраїнські фізкультурно-оздоровчі заходи «Cool Games» (для учнів) і «Cool Race» (серед студентів), фізкультурно-патріотичні фестивалі «Козацький гарт» (для учнів), спортивні ігри «Козацька наснага» (в закладах професійної освіти), спартакіади з військово-прикладних видів спорту серед військових лиців і лиців з посиленою військово-фізичною підготовкою.

Нагадаємо, що в закладах середньої освіти набула поширення всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл»

(«Джура»). Вона проводиться з урахуванням вікових особливостей учнів, яких називають козачатами (1–4 класи), джурами козацькими (5–8 класи), молодими козаками (9–11(12) класи). У багатьох школах у рамках цієї гри щотижнево по вівторках проходить День козака і практикуються сезонні таборювання – осіннє, зимове, весняне, літнє (наметове).

Одночасно втілюється низка освітніх програм національно-патріотичного спрямування – «Нова українська школа у поступі до цінностей», «Україна – моя країна» (взаємообмін вихованців закладів позашкільної освіти), «Україна – моя Батьківщина» (для дітей дошкільного віку). Окремо розроблено навчально-методичний комплект «Моя країна – Україна!» для дітей старшого дошкільного віку (хрестоматія, робочий зошит, словник).

У річному календарі національно-патріотичного виховання бачимо різноманітні заходи, присвячені активізму й подвигам українських громадян. Вони поводяться до Днів пам'яті Героїв Крут (29 січня), Героїв Небесної Сотні (20 лютого), українського добровольця (14 березня), захисника України (1 жовтня), Гідності та Свободи (21 листопада). Також в інформаційно-просвітницькому арсеналі тижні правової освіти, спеціальні лекції, конкурси, фестивалі з відзначення Дня української писемності та мови, бібліотечний місячник «Виховуємо громадянина – патріота України».

Окремо слід відмітити тренувальні збори 10 класу і військово-польові збори 11 класу закладів загальної середньої освіти та професійної освіти на базі військових полігонів, а також безстрокові благодійні акції «Ми разом» (для поранених у російсько-українській війні) або «З вірою в серці» (для захисників України, їхніх дітей та родин, волонтерів), «Бранці Кремля» (для визволених із російського полону). Ці акції охоплюють усі заклади освіти, зокрема й вищої.

У схожому режимі побудована виховна робота в системі богословської освіти України. У цьому переконують річні звіти про діяльність Київської православної богословської академії¹⁹. Наведемо кілька велемовних прикладів утілення на практиці акцій в рамках умовного річного календаря національно-патріотичного виховання.

У День української писемності та мови 27 жовтня 2023 року студенти Київської православної богословської академії взяли активну участь у написанні Всеукраїнського радіодиктанту національної єдності. Як відомо, День української писемності та мови спеціально

¹⁹ Зокрема, див.: Річний звіт про діяльність Київської православної богословської академії у 2023–2024 навчальному році. URL: https://kpba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/08/zvit_kpba_2023_2024.pdf

проводиться у релігійне свято, приурочене пам'яті преподобного Нестора літописця. Того дня щорічно відзначають популяризаторів українського слова і заохочують україномовні видавництва, а також проводяться численні громадські акції та перформанси на підтримку української мови.

Міжнародному дню студентів, який щороку відзначається 17 листопада, зазвичай в Київській православній богословській академії приурочено святковий концерт. У ньому віддається належна шана всім українцям, які загинули у війні Росії проти України.

Таку хроніку подій, беззаперечно, можна продовжувати і продовжувати. Вона додатково підтверджує вже висловлені нами ключові положення.

ВИСНОВОК

Проведене дослідження спонукає висловити наступні міркування. По-перше, як бачимо на прикладі освітнього процесу Київської православної богословської академії, національно-патріотичне виховання в системі богословської освіти України відзначається цілеспрямованістю та системністю. Відповідні підходи, завдання та заходи цілком узгоджуються зі стратегічними напрямками освітньої політики України, спрямованими на утвердження національної та громадянської ідентичності.

По-друге, відзначена щоденна діяльність опирається насамперед на три ключові нормативні акти – Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», «Стратегію утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року», «Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України».

По-третє, специфікою національно-патріотичного виховання в системі богословської освіти є закономірне акцентування на його духовно-моральній складовій. Проте водночас проводяться чисельні заходи, що стосуються решту структурних частин національно-патріотичного виховання – громадянсько-патріотичної та військово-патріотичної. Причому де-факто дипломовані богослови водночас можуть цілком виправдано вважатися фахівцями з національно-патріотичного виховання.

АНОТАЦІЯ

У розділі проаналізовано національно-патріотичне виховання в системі богословської освіти України через призму науково-пізнавальних категорій загального, особливого й одиничного.

Послідовно доводиться, що національно-патріотичне виховання в системі богословської освіти України відзначається цілеспрямованістю та системністю. Наведено важливі аргументи на підтвердження гіпотези про те, що відповідні підходи, завдання та заходи цілком узгоджуються зі стратегічними напрямками освітньої політики України з утвердження національної та громадянської ідентичності. Підведено логічний підсумок про те, що де-факто дипломовані богослови водночас можуть цілком виправдано вважатися фахівцями з національно-патріотичного виховання.

Література

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 11 грудня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

2. Звіт ректора Київської православної богословської академії про навчальну, методичну, наукову, організаційну та іншу діяльність у 2023–2024 навчальному році. URL: https://kpba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/08/zvit_rectora_kpba_2023_2024.pdf

3. Київська православна богословська академія: офіційний сайт. URL: <https://kpba.edu.ua/>

4. Київська православна богословська академія в Єдиній державній електронній базі з питань освіти. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/2718/>

5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 6 червня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

6. Методичні рекомендації щодо організації діяльності центрів національно-патріотичного виховання. Наказ Міністерства освіти і науки України від 7 лютого 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0141729-24#Text>

7. Порядок здійснення моніторингу діяльності закладів сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 19 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0167-24#n4>

8. Порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Постанова Кабінету міністрів України від 14 листопада 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1196-2023-%D0%BF#Text>

9. Річний звіт про діяльність Київської православної богословської академії у 2023–2024 навчальному році. URL: https://kpba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/08/zvit_kpba_2023_2024.pdf

10. Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року. Постанова Кабінету міністрів України від 15 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text>

11. Типова освітня програма підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 14 березня 2024 р. URL: <https://mms.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitnoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-fakhivtsiv-u-sferi-utverdzhennia-ukrainskoi-natsionalnoi-ta-hromadianskoi-identychnosti>

12. Утвердження української національної та громадянської ідентичності / Інститут проблем виховання Національної академії наук України. Київ, 2024. 232 с.

Information about the author:

Ofitsynsky Roman Andriiovych

Doctor of Historical Sciences, Professor,

Professor at the Department of Theology, Philosophy and Humanities

Augustine Voloshyn Carpathian University

4, Hoydy St., Uzhhorod, 88000, Ukraine